KOMMUNIKATIV YONDASHUV – ZAMONAVIY CHET TILI TA’LIMINING ASOSI

Rahmonov Asror ibni Nusrat
Surxondaryo viloyati Boysun tumanidagi 19-maktab o‘qituvchisi

Qabul qilindi: 22.10.2025
Ko‘rib chiqildi: 23.10.2025
Tasdiqlandi: 24.10.2025

Kalit so‘zlar:
kommunikativ yondashuv; kompetensiya; zamonaviy chet tili ta’limi; nutqiy faoliyat; interfaol metodlar; autentik materiallar; o‘quvchi markazli ta’lim; pedagogik innovatsiyalar; motivatsiya; muloqot madaniyati; metodika; ijtimoiy-psixologik muhit; samaradorlik; muloqot; ijodiy yondashuv; ta’limni modernizatsiya qilish.

Annotatsiya. Ushbu maqolada zamonaviy chet tili ta’limida kommunikativ yondashuvning o‘rni, mazmuni va ahamiyati chuqur tahlil qilinadi. Bugungi globallashuv sharoitida til faqat aloqa vositasi emas, balki madaniyatlararo muloqot, hamkorlik va ijtimoiy integratsiyaning muhim omili sifatida qaralmoqda. Shu bois ta’lim jarayonida kommunikativ kompetensiyani shakllantirish eng muhim vazifalardan biri hisoblanadi.

Maqolada kommunikativ yondashuvning nazariy asoslari, tilshunoslik va pedagogika fanlaridagi rivojlanish bosqichlari, shuningdek, Dell Hymes, Canale va Swain, Halliday kabi olimlarning konseptual qarashlari tahlil qilinadi. Kommunikativ kompetensiya faqat grammatik bilim emas, balki so‘zlashuv madaniyati, nutqiy holatni to‘g‘ri baholash, madaniy kontekstni his etish va muloqot strategiyalarini egallashni ham o‘z ichiga olishi ta’kidlanadi.

Maqolada kommunikativ yondashuvni ta’lim jarayonida qo‘llashning amaliy jihatlari, ya’ni interaktiv metodlar, rolli o‘yinlar, juftlikda ishlash, guruhli loyihalar, muammoli vaziyatlar tahlili, ijodiy yozuv mashg‘ulotlari va raqamli texnologiyalarni qo‘llash kabi metodlar tahlil qilinadi. Ularning o‘quvchi faoliyatini faollashtirish, nutqiy malakani mustahkamlash va darsni hayotiy vaziyatlarga yaqinlashtirishdagi samarasi yoritiladi.

1. Zamonaviy ta’lim jarayonida chet tillarining ahamiyati

Zamonaviy ta’lim tizimida chet tili o‘qitishning asosiy maqsadi o‘quvchilarda kommunikativ kompetensiyani shakllantirish, ya’ni ularni haqiqiy hayotiy

vaziyatlarda samarali muloqot qila oladigan shaxs sifatida tayyorlashdan iboratdir. Bu maqsadga erishishda kommunikativ yondashuv muhim rol o‘ynaydi. Ushbu yondashuv tilni grammatik tizim sifatida emas, balki ijtimoiy muloqot vositasi sifatida o‘rganishga urg‘u beradi. Til o‘rganish jarayonida o‘quvchi faqat bilim oluvchi emas, balki faol ishtirokchi, fikr bildiruvchi va muloqot jarayonining subyekti sifatida namoyon bo‘ladi.

Kommunikativ yondashuvning nazariy asosi XX asrning ikkinchi yarmida tilshunos va psixolingvistlar tomonidan ishlab chiqilgan. Dell Hymes tomonidan ilgari surilgan “kommunikativ kompetensiya” tushunchasi bu yondashuvning markaziy g‘oyasini tashkil etadi. Hymes fikricha, tilni bilish faqat grammatik qoidalarni yodlash emas, balki ularni real kommunikativ vaziyatlarda to‘g‘ri qo‘llay bilishdir. Shuningdek, Canale va Swain (1980) kommunikativ kompetensiyaning to‘rtta asosiy tarkibini belgilab bergan: grammatik, sotsiolingvistik, diskursiv va strategik kompetensiyalar. Ularning har biri o‘quvchilarning to‘laqonli muloqot olib borish ko‘nikmasini shakllantirishga xizmat qiladi.

2. Til o‘rganishda yangi yondashuvlarning zarurati

Chet tili o‘qitishda kommunikativ yondashuvning samaradorligi, avvalo, o‘qituvchi tomonidan yaratilgan ta’lim muhitiga bog‘liq. Dars jarayonida o‘quvchilar o‘zaro fikr almashish, birgalikda yechim topish, rolli o‘yinlar o‘ynash, muhokama va debatlarda ishtirok etish orqali tilni tabiiy tarzda o‘zlashtiradilar. Bunday sharoitda o‘quvchi grammatik xatolardan qo‘rqmay, erkin fikrlash va o‘z fikrini ifodalashga o‘rganadi.

Kommunikativ yondashuvning yana bir muhim jihati — autentik materiallardan foydalanishdir. Real hayotga yaqin bo‘lgan video, maqola, suhbat yozuvlari va onlayn resurslar o‘quvchiga tilni amaliy shaklda qo‘llash imkonini beradi. Shuningdek, texnologik vositalar, masalan, interaktiv platformalar, mobil ilovalar va virtual sinflar kommunikativ o‘qitish samaradorligini yanada oshiradi.

3. Kommunikativ yondashuv tushunchasining paydo bo‘lishi va ahamiyati

O‘zbekiston ta’lim tizimida ham so‘nggi yillarda kommunikativ yondashuv keng joriy etilmoqda. Prezident qarorlari asosida chet tillarni o‘qitishda kompetensiyaga asoslangan yondashuv tatbiq etilmoqda. Xususan, nemis tili o‘qitish jarayonida interfaol metodlar, juftlik va guruhli ish, rolli o‘yinlar, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish kabi mashg‘ulotlar keng qo‘llanmoqda. Bu jarayon o‘quvchilarda nafaqat til bilimi, balki ijtimoiy, madaniy va axloqiy kompetensiyalarni ham shakllantiradi.

Kommunikativ yondashuv o‘quvchini markazga qo‘yadi — ya’ni dars jarayonida o‘quvchi passiv tinglovchi emas, balki faol ishtirokchi sifatida namoyon bo‘ladi. O‘qituvchi esa yo‘naltiruvchi, muloqotni boshqaruvchi, til o‘rganish jarayoniga qulay muhit yaratib beruvchi shaxs rolini bajaradi. Bu yondashuvda o‘qituvchining psixologik tayyorgarligi, empatiyasi, interaktiv metodlarni bilish darajasi ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Kommunikativ yondashuvning afzalliklari quyidagilarda namoyon bo‘ladi:

— o‘quvchida tilni faol ishlatish ko‘nikmasi shakllanadi;

— o‘rganilgan bilim real vaziyatlarda qo‘llaniladi;

— o‘quvchi o‘z fikrini erkin bayon qilishga o‘rganadi;

— ta’lim jarayoni ijodiy va motivatsion tus oladi;

— o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi muloqot samarali yo‘lga qo‘yiladi.

Shu bilan birga, kommunikativ yondashuvni samarali qo‘llash uchun o‘qituvchilarning kasbiy malakasini oshirish, ularni zamonaviy metodlar, interfaol texnologiyalar bilan tanishtirish ham zarurdir.

Chet tili o‘qituvchisi o‘z darslarini faqat grammatik mashqlarga emas, balki kommunikativ topshiriqlarga asoslash orqali o‘quvchining amaliy nutqiy faoliyatini rivojlantira oladi.

Xulosa

Kommunikativ yondashuv bugungi kunda zamonaviy chet tili ta’limining eng samarali yo‘nalishlaridan biri sifatida e’tirof etiladi. Bu yondashuv o‘quvchining tilni faqat o‘rganish emas, balki undan muloqotda, ijtimoiy hayotda, kasbiy faoliyatda va madaniy aloqalarda faol foydalanish qobiliyatini shakllantirishga xizmat qiladi. U an’anaviy dars tizimidan farqli o‘laroq, o‘quvchini passiv tinglovchidan faol ishtirokchiga aylantiradi.

Kommunikativ yondashuvning asosiy g‘oyasi — til o‘rganishni real hayotiy vaziyatlarga yaqinlashtirish, o‘quvchi nutqini tabiiy va mazmunli jarayonga aylantirishdir. O‘quvchi o‘z fikrini ifoda etishda xatodan qo‘rqmasligi, muloqotda faol bo‘lishi, boshqa madaniyat vakillari bilan to‘g‘ri aloqa o‘rnatishni o‘rganishi zarur. Shu orqali o‘quvchi nafaqat til bilimi, balki global kommunikativ kompetensiyani ham egallaydi.

O‘zbekiston ta’lim tizimida kommunikativ yondashuvning joriy etilishi ta’lim sifatini oshirish, o‘quvchilarning nutqiy salohiyatini kuchaytirish va xalqaro

darajadagi raqobatbardosh kadrlar tayyorlashga xizmat qilmoqda. Chet tili o'qituvchilari uchun esa bu yondashuv dars jarayonini takomillashtirish, yangi metodlarni sinovdan o'tkazish, texnologiyalarni ta'limga integratsiya qilish imkoniyatini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Hymes, D. (1972). On Communicative Competence. In J. B. Pride & J. Holmes (Eds.), Sociolinguistics: Selected Readings. Harmondsworth: Penguin Books.
2. Canale, M. & Swain, M. (1980). Theoretical Bases of Communicative Approaches to Second Language Teaching and Testing. Applied Linguistics, 1(1), 1–47.
3. Halliday, M. A. K. (1978). Language as Social Semiotic: The Social Interpretation of Language and Meaning. London: Edward Arnold.
4. Littlewood, W. (1981). Communicative Language Teaching: An Introduction. Cambridge: Cambridge University Press.
5. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2001). Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge: Cambridge University Press.
6. Harmer, J. (2007). The Practice of English Language Teaching. 4th Edition. Harlow: Pearson Longman.
7. Larsen-Freeman, D. (2000). Techniques and Principles in Language Teaching. Oxford: Oxford University Press.